

чим суддею 115 скарг на незаконні рішення, дії та бездіяльність органів досудового розслідування¹. В кілька разів більшою була кількість поданих до слідчих суддів клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а також про проведення негласних слідчих дій тощо. Думається, що вказані показники, співставлені із загальною чисельністю слідчих суддів, мають бути враховані при виробленні пропозицій щодо корегування кількості представників цього інституту.

Враховуючи зазначене, представники як прокуратури, так і судової влади повинні усвідомлювати, що їхня діяльність у кримінальному провадженні є взаємообумовленою і взаємозалежною. На прокурора як керівника досудового розслідування, відповідально за додержання розумних строків, законність і обґрунтованість процесуальних дій та рішень, який в той же час безпосередньо взаємодіє зі слідчим суддею з усіх питань, що лежать у сфері його компетенції, покладається завдання налагодити безперебійну взаємодію зі слідчим суддею, забезпечувати своєчасне і повне представлення на його розгляд необхідних даних, які б дали змогу однозначно вирішити відповідне питання без затримок і зволікань. Важлива роль у цьому належить також керівникові відповідного органу прокуратури та голові суду, які мають створити належні умови для злагодженого співробітництва своїх підлеглих, вирішувати ускладнення організаційного характеру, пов'язані із необхідністю розгляду відповідних питань у вихідні, святкові та неробочі дні, корегування їхніх робочих графіків, документообігом тощо. В підсумку від цього залежить не лише ефективна робота прокуратури і суду, а й загальне виконання завдань кримінального провадження.

УДК 347.451.47

О.Л. Дзюбенко

■ **ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОГОВОРУ
ПРО НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ
(ПРАВОВОЇ ПОСЛУГИ)**

На підставі аналізу чинного законодавства досліджуються істотні умови та сторони договору про надання правової допомоги (правової послуги) та формулюється визначення договору про надання право-

¹ Звіт про роботу прокурора за грудень 2012 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>. - Заголовок з екрана.

вої допомоги (правової послуги). Розглядаються форма та зміст договору про надання правової допомоги (правової послуги).

Ключові слова: *договір про надання правової допомоги (правової послуги), правова допомога, правова послуга, безоплатний договір про надання правової допомоги (правової послуги).*

На основе анализа действующего законодательства исследуются существенные условия и стороны договора о предоставлении правовой помощи (правовой услуги) и формулируется определение договора о предоставлении правовой помощи (правовой услуги). Рассматриваются форма и содержание договора о предоставлении правовой помощи (правовой услуги).

Ключевые слова: *договор о предоставлении правовой помощи (правовой услуги), правовая помощь, правовая услуга, бесплатный договор о предоставлении правовой помощи (правовой услуги).*

On the basis of analysis of current legislation substantial terms and sides of agreement are probed about a grant a legal aid (legal favour) and determination of agreement is formulated about a grant a legal aid (legal vour). A manner and matter of agreement is examined about a grant a legal aid (legal favour).

Key words: *agreement about a grant a legal aid (legal favour), legal aid, legal favour, free agreement about a grant a legal aid (legal favour).*

Договір про надання правової допомоги (правової послуги) є різновидом договорів про надання послуг, а тому на нього поширюються загальні положення Глави 63 ЦК України "Послуги. Загальні положення" (статті 901-907 ЦК України). Дослідження договорів про надання правових послуг доцільно проводити через призму договорів про надання послуг, різновидом яких вони є, а отже шляхом співставлення частини з цілим та виокремлення тих особливостей, які притаманні саме для договорів про надання правої допомоги (правової послуги).

Так, договори про надання послуг, залежно від правового регулювання, поділяються на три групи, серед яких в науці цивільного права традиційно розрізняють: договори, які передбачені ЦК України (договори перевезення, договір зберігання, договір страхування тощо); договори, які передбачені іншими нормативно-правовими актами (договір морського буксирування, регулюється ст. 222 Кодексу торговельного мореплавства України) та, відповідно, дого-

вори, які хоч і не передбачені чинним законодавством, однак поширені в договірній практиці учасників цивільних правовідносин [1, 196]. Договір про надання правової допомоги (правової послуги) відноситься до останньої групи договорів, а тому потребує детального дослідження.

Метою цієї статті є аналіз нормативно-правових актів України, які містять положення обраної теми з метою формулювання поняття, з'ясування юридичних ознак, істотних умов, форми та змісту договору про надання правової допомоги (правової послуги).

Дослідуючи договір про надання правової допомоги (правової послуги) необхідно з'ясувати співвідношення понять "правова допомога" та, відповідно, "правова послуга". Можна припустити, що поняття "правова допомога" є більш широким поняттям за своїм змістом, оскільки виражається в практичній діяльності виконавців правової допомоги через надання передбачених договором правових послуг, які, на думку Ю.В. Романець, є різноманітними [2, 39]. При цьому, надання правової послуги, з одного боку, може бути самостійним предметом договору про надання правової допомоги (правової послуги), а з іншого – є складовою правової допомоги, оскільки правова допомога може виражатись в наданні кількох послуг, наприклад: консультуванні та складанні документів правового характеру. Отже, поняття "правова допомога" та "правова послуга" не є взаємовиключними, оскільки вони складають предмет одного договору, мета якого полягає у наданні правової допомоги, що виражається в наданні однієї чи кількох правових послуг.

Окремі питання договору про надання правової допомоги (правової послуги) регулюються Розділом IV "Договір про надання правової допомоги" Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" [3] та Правилами адвокатської етики [4]. При цьому, визначення договору про надання правової допомоги (правової послуги) не передбачене жодним нормативним актом, лише в ст. 4 Правил адвокатської етики міститься визначення угоди про надання правової допомоги, якою є договір (контракт), згідно з яким одна сторона – адвокат, що практикує індивідуально, або адвокатське об'єднання – приймає на себе доручення іншої сторони – клієнта (або його представника) – про надання клієнту юридичної допомоги обумовленого ним виду в інтересах клієнта на умо-

вах, передбачених угодою, а інша сторона – клієнт (або його представник) – зобов'язується сплатити гонорар за дії адвоката по наданню правової допомоги, а також у випадку необхідності – фактичні витрати, пов'язані з виконанням угоди.

Особливу увагу слід звернути на те, що Правила адвокатської етики поширюються на всі види професійної діяльності адвоката, а також на членів органів адвокатури, помічників адвокатів у частині, яка застосовна до їх діяльності (чч. 1-2 ст. 2 Правил адвокатської етики), проте правову допомогу (правову послугу) можуть надавати не тільки вказані суб'єкти. Тому, можна припустити, що дане визначення є недосконалим та не охоплює цілого ряду обставин, які потребують детального аналізу.

По-перше, істотною умовою договору про надання правої допомоги (правової послуги) є умова про предмет. Предметом договору про надання правої допомоги (правової послуги) є, відповідно, правова допомога, яка виражається у наданні однієї або кількох правових послуг, чітко визначених договором.

Так, правовою послугою, відповідно до п. 4 ст. 1 Закону України "Про безоплатну правову допомогу" [5] є надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації. При цьому, обов'язком виконавця є надання саме тих правових послуг, які передбачені договором про надання правової допомоги (правової послуги).

Крім того, істотними умовами оплатних договорів про надання послуг є також умови про розмір, строки та порядок оплати послуги (ч. 1 ст. 903 ЦК України). Враховуючи те, що договір про надання правової допомоги (правової послуги) може бути як оплатним, так і безоплатним, то ціну в оплатному договорі про надання правових послуг (правової допомоги) слід вважати його істотною умовою.

Так, В.М. Богославець систематизував найбільш поширені у світовій практиці способи визначення ціни договору про надання правової допомоги (правової послуги), до яких відніс такі: 1) пого-

динна ставка; 2) фіксована сума; 3) умовна винагорода; 4) комбінований метод. [6, 3]. Так, за погодинною ставкою юрист детально реєструє кожну годину свого часу, витраченого на справи замовника, виставляє рахунок, в якому зазначає кількість годин, затрачених на справу, надані послуги та вартість цих послуг. У рахунку також зазначаються всі понесені виконавцем витрати. Фіксована сума, в свою чергу, полягає в тому, що виконавець і замовник попередньо домовляються про загальну фіксовану суму винагороди. Умовна винагорода виплачується виконавцеві лише в тому випадку, коли справа закінчується успішно для замовника. Останній комбінований спосіб містить елементи вище зазначених способів визначення ціни договору про надання правової допомоги (правової послуги). Наприклад, використовується поєднання тарифного способу із погодинним, погодинного із умовним тощо [7, 53].

Чинне законодавство України, зокрема Закон України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" та Правила адвокатської етики для визначення ціни договору про надання правової допомоги (правової послуги) використовує термін "гонорар (винагорода)", тобто передбачена угодою про надання правової допомоги винагорода за виконані адвокатом дії по наданню правової допомоги.

Особливу увагу слід звернути на те, що гонорар не включає кошти, що вносяться клієнтом (його представником) на покриття фактичних витрат, пов'язаних з виконанням договору (ст. 4 Правил адвокатської етики). На розмір гонорару впливають складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини. Гонорар має бути розумним та враховувати витрачений адвокатом час (ч. 3 ст. 30 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність").

Звичайно, виконавець правової послуги та клієнт обирають найбільш сприятливий для них спосіб оплати. Водночас, особливу увагу слід звернути на те, що надання правової допомоги (правової послуги) може супроводжуватись фактичними витратами, які повинні бути передбачені договором. Проте, якщо фактичні витрати неможливо передбачити на момент складання договору про надання правової допомоги (правової послуги), то в тексті договору повинно міститися положення про можливість фактичних витрат виконавцем під час надання правових послуг та їх подальшій оплаті клієнтом.

Надання безоплатної правової допомоги (правової послуги) регулюється Законом України "Про безоплатну правову допомогу". Так, безоплатною правовою допомогою, відповідно до п. 1 ст. 1 вказаного Закону, є правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. Причому, у розділі II Закону України "Про безоплатну правову допомогу" містяться норми, які регулюють надання безоплатної первинної правової допомоги, а у розділі III, відповідно, надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Розмежування безоплатної первинної правової допомоги від безоплатної вторинної правової допомоги полягає в тому, що безоплатна первинна правова допомога полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 1 ст. 7 Закону України "Про безоплатну правову допомогу"). Безоплатна вторинна правова допомога, в свою чергу, полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя (ч. 1 ст. 13 Закону України "Про безоплатну правову допомогу").

Таким чином, до безоплатної первинної правової допомоги належать такі послуги: надання правової інформації; надання консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації (ч. 2 ст. 7 Закону України "Про безоплатну правову допомогу").

До безоплатної вторинної правової допомоги, в свою чергу, відносяться такі послуги: захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру (ч. 2 ст. 13 Закону України "Про безоплатну правову допомогу").

Отже, основна відмінність між безоплатною первинною правовою допомогою та безоплатною вторинною правовою допо-

гою полягає в тому, що перша передбачає консультування осіб, які звернулися за правовою допомогою (правовою послугою) та складання документів правового характеру, а остання включає представництво інтересів замовника послуги та складання у зв'язку з цим процесуальних документів.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що договори про надання правової допомоги (правової послуги), залежно від оплатності, можна поділити на оплатні та, відповідно, безоплатні. Причому, в оплатних договорах про надання правової допомоги (правової послуги) умова про ціну є істотною умовою договору. В разі безоплатності договору про надання правової допомоги (правової послуги) замовник, за загальним правилом, зобов'язаний відшкодувати лише ті фактичні витрати, які необхідні для виконання договору (ч. 1 ст. 904 ЦК України).

По-друге, важливим в контексті досліджуваного договору є з'ясування найменування сторін договору про надання правової допомоги (правової послуги). Так, ЦК України сторонами договору про надання послуг називає замовника та, відповідно, виконавця (ч. 1 ст. 901 ЦК України). На наш погляд, більш вдалим є вживання терміна "клієнт", як замовника правової допомоги (правової послуги).

Виконавцем послуги, відповідно до п. 4 ст. 1 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" є адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання. Водночас, слід також зазначити, що виконавцем за договором про надання правової допомоги (правової послуги) можуть також бути особи, які здійснюють підприємницьку діяльність у сфері надання юридичних послуг.

При цьому, особливу увагу слід звернути на те, що виконавцем за безоплатним договором про надання правової допомоги (правової послуги) є органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи – при безоплатній первинній правовій допомозі (ч. 1 ст. 9 Закону України "Про безоплатну правову допомогу") та центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору – при безоплатній вторинній правовій допомозі (ч. 1 ст. 15 Закону України "Про безоплатну правову допомогу").

Крім того, як вірно зазначає В.М. Богославець, важливою ознакою досліджуваних правовідносин є наявність спеціальних знань чи навичок суб'єкта надання правової допомоги (правової послуги). Критеріями їх наявності, в залежності від поставленого завдання, можуть бути вища чи середня спеціальна юридична освіта, досвід роботи по спеціальності, а для юридичної особи – наявність працівників, що володіють вказаною кваліфікацією [7, с. 96].

Другою стороною договору про надання правової допомоги (правової послуги) є замовник правової допомоги (правової послуги), якого прийнято називати клієнтом. Так, відповідно до п. 7 ст. 1 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", клієнтом є фізична або юридична особа, держава, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, в інтересах яких здійснюється адвокатська діяльність. При цьому, слід зазначити, що клієнтами за безоплатним договором про надання правової допомоги (правової послуги), зокрема вторинної правової допомоги можуть бути тільки особи, які зазначені в ст. 14 Закону України "Про безоплатну правову допомогу".

Таким чином, можна констатувати, що сторонами договору про надання правової допомоги (правової послуги) є виконавець та клієнт. При цьому їх правових статус залежить від оплатності договору.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що під договором про надання правової допомоги (правової послуги) слід розуміти договір за яким одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони клієнта (або його представника) надати правову допомогу, шляхом надання правових послуг, передбачених договором, а клієнт зобов'язується оплатити виконавцеві надані правові послуги, якщо інше не встановлено договором або не передбачено законодавством.

Договір про надання правової допомоги (правової послуги) є двостороннім, оскільки права та обов'язки виникають як у виконавця, так і у клієнта (або його представника). Так, основним обов'язком виконавця є якісне надання передбачених договором правових послуг, при цьому виконавець має право на винагороду за надання правових послуг. Клієнт (або його представник), в свою чергу, в разі оплатності договору, зобов'язаний оплатити виконавцеві обумовлену плату за надання правової допомоги (правової послуги) та має право на отримання правових послуг, передбачених договором.

Водночас, договір про надання правової допомоги (правової послуги) має публічний характер, що прямо передбачено в ст. 14 Правил адвокатської етики. Так, вказана стаття містить положення про те, що адвокат, який практикує індивідуально, і адвокатське об'єднання мають право рекламувати свою професійну діяльність з дотриманням чинного законодавства та Правил адвокатської етики, яке допускається у формі вміщення об'яв, інформаційних повідомлень та інших рекламних матеріалів у періодичних виданнях, довідниках, інформаційних бюлетенях, інших друкованих виданнях, а також трансляції рекламних матеріалів по радіо і телебаченню. При цьому, адвокат не має права пропонувати свої послуги конкретному клієнту ні особисто, ні через посередників.

Важливим в дослідженні особливостей договору про надання правової допомоги (правової послуги) є з'ясування форми договору. Так, адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. (ч. 1 ст. 26 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність"). Проте, аналізуючи зміст ст. 16 Правил адвокатської етики, можна констатувати, що форма договору про надання правової допомоги (правової послуги) залежить від оплатності договору. Так, у випадках надання правової допомоги таких видів, як консультації та роз'яснення з правових питань, довідки щодо законодавства, складення окремих правових документів, угода може укладатися в спрощеній письмовій формі (рядок у відомості, тощо), а у випадках безоплатності договору про надання правової допомоги (правової послуги) застосовується усна форма (ч. 1 ст. 16 Правил адвокатської етики).

Крім того, усна форма може застосовуватись лише в ситуації, коли укладення письмової угоди є неможливим, а клієнт потребує невідкладного надання правової допомоги. В таких випадках угода підлягає наступному письмовому оформленню (ч. 2 ст. 16 Правил адвокатської етики).

В договорі про надання правової допомоги (правової послуги), відповідно до ст. 17 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", мають бути чітко і недвозначно визначені всі головні умови, на яких виконавець договору про надання правової допомоги (правової послуги) приймає доручення клієнта. При цьому в договорі мають бути визначені: прізвище, ім'я та по батькові,

адреса фізичної особи або назва та адреса юридичної особи – клієнта; ті ж відомості щодо особи, яка уклала угоду, якщо договір укладається не особисто клієнтом; прізвище, ім'я та по батькові адвоката (або назва адвокатського об'єднання), який надаватиме правову допомогу, та його адреса; зміст доручення: яка саме правова допомога має надаватися за угодою і де вона має надаватися; розмір гонорару, порядок його обчислення (фіксована сума, погодинна оплата) і внесення (авансування, оплата за результатом, тощо); розмір, порядок обчислення і внесення фактичних видатків, пов'язаних з виконанням доручення; підписи осіб, що уклали угоду.

Висновок: Отже, під договором про надання правової допомоги (правової послуги) слід розуміти договір за яким одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони клієнта (або його представника) надати правову допомогу, шляхом надання правових послуг, передбачених договором, а клієнт зобов'язується оплатити виконавцеві надані правові послуги, якщо інше не встановлено договором або не передбачено законодавством.

Істотними умовами договору про надання правової допомоги (правової послуги) є умова про предмет, яким є правова допомога, яка виражається у наданні однієї або кількох правових послуг, чітко визначених договором та, в разі оплатності договору, умова про ціну, яка іменується як гонорар (винагорода). Сторонами договору є виконавець та клієнт (або його представник), правовий статус яких залежить від оплатності договору про надання правої допомоги (правової послуги).

Використана література:

1. Цивільне право України. Договірні та не договірні зобов'язання : підручник. – 2-ге вид., змін. та доп. / За заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : КНТ, 2006. – 498 с.

2. Романец Ю.В. Общая характеристика договоров оказания юридических услуг (поручение, комиссия, агентирование) // Законодательство. – 2001. – № 4. – С. 39 – 40.

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 159.

4. Правила адвокатської етики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/L_doc2.nsf/link1/MUS128.html.

5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 51. – Ст. 577.

6. Богославець В. М. Договори про надання правових послуг : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юр. наук / . – Ів.-Франк., 2007. – 16 с.

7. Богославець В.М. Відповідальність за порушення умов договору про надання правових послуг / В. М. Богославець // Підприємництво господарство і право. – 2007. – №12. – С. 51-54.

УДК 343.163:347.998.85:342.7

Л.С. Андрейченко

**ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ
ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ
ЯК ГАРАНТІЇ ДОДЕРЖАННЯ ПРАВ
І СВОБОД ГРОМАДЯН**

В статті розглядаються питання здійснення прокурорського нагляду в адміністративному судочинстві та забезпечення за його допомогою прав і свобод громадян.

Ключові слова: *законність, прокурорський нагляд, права і свободи громадян, гарантії.*

В статье рассматриваются вопросы осуществления прокурорского надзора в административном судопроизводстве и обеспечение с его помощью прав и свобод граждан.

Ключевые слова: *законность, прокурорский надзор, права и свободы граждан, гарантии.*

This article deals with the implementation of public prosecutions in administrative justice and ensurance of the rights and freedom of citizens.

Key words: *rule of law, public prosecutions public, the rights and freedom of citizens, guarantees.*

З набуттям незалежності в Україні відбуваються демократичні перетворення, спрямовані на формування громадянського суспільства, розбудову правової держави, в якій, згідно з Конституцією, людина, її життя і здоров'я, честь, гідність, недоторканність та інші права і свободи визнаються найвищою соціальною цінністю. Це, в свою чергу, визначає зміст і спрямованість діяльності держави та всіх її органів щодо забезпечення цих завоювань світової цивілізації.

Знаковою подією у процесі реформування адміністративно-процесуального законодавства та гарантування належного судового захисту прав людини від порушень з боку влади слід визнати розробку та прийняття 17 березня 2005 року Кодексу адміністра-